

Kerékgyártó István:
Trüffel Milán avagy Egy kalandor élete

Már az első oldalak olvasása után is így fogalmaztam magamban: „Felix Krull hungarikumban”, míg a könyv szerzője meg nem erősített ebben a korai értelmezésemben. A könyv vége felé ugyanis a hős, Trüffel Milán, meghallgatja a Magyarországra látogató Thomas Mann előadását, aki éppen a szélhámos Felix Krull kalandjaiból olvas fel részleteket. Trüffel a történetet kissé megbírálja, s ez nem is csoda, hiszen Felix Krull nem a Tabánban nőtt fel.

Trüffel Milán is éppen olyan a szerethető szélhámos, mint Félix Krull, de ismétlem, „hungarikumban”. Hungarikumot mondok, harmadszor, holott Milán „felmenői” svábok és rácok voltak, de hát éppen ez benne a hungarikum. A magyar szélhámosok ugyanonnan kerültek ki, mint a magyar polgárok, s „áldozataik”, ha ez a szó nem is egészen pontos, a magyar úri osztály, különösen a hivatalnokok, bürokraták, a főnemesség vagyonos, tudatlan és önhitt tagjai. Ami a régi időkben a „zsivány” drámai, néha tragikus

alakja, az lett a modern időben a „szélhámos” komikus figurája.

Felix Krull és Trüffel Milán története ugyanabban az időben játszódik, a múlt század elején, Európa bűnbeesése (az első világháború) előtt, a „boldog békeidőben”, mely távolról sem volt boldog, de nem volt veszélyérzete.

A régi Tabán Trüffel „otthona”. Ezt a Tabánt már én sem láttam, csak szüleim beszéltek róla. Már akkorra is megváltozik, mint ahogy egész Pest is, mire Milán hazatér. Mégis, amikor ezt a könyvet olvasom, otthon érzem magam ebben a letűnt világban. Különösen a Philadelphia kávéházban. Érzem benne a folytonosságot. Azt a Budapestet, amely akkor és főleg azután ezer sebtől vérzett. Azt a Pestet, amelyben gyilkosok szabadon garázdálkodtak, azt a Budapestet, amelyből csak romok maradtak, azt a Budapestet, amelyben kialudtak a gázlángok s lefüggönyözött kocskik között az utcán fociztak a gyerekek. Azt a Budapestet, amely mégis, mint Thészeusz hajója, valahogy mindig önmaga maradt. Ha szabad ezt mondanom, a regény Budapest regénye is. A szélhámos Trüffel, akár New Yorkban, akár Buenos Airesben él, mindig nosztalgiával gondol mindarra, amit számára Buda jelent, holott minden mindig megváltozik.

Szélhámosnak sem születik az ember, az is egy mesterség, amit ki kell tanulni. Trüffel Milán első rossz sikerült trükkje után börtönbeli társaitól tanulja meg a mesterséget. S miután kiszabadul, egyre művészebb módon gyakorolja. Egy időben színész is, s ezt a képességet is gyümölcsözteti. Hiszen mit is tesz egy szélhámos? Színészkedik. Eljátszik például egy arisztokratát, s ha jól játszik, akkor a többi arisztok-

rata annak is fogja tekinteni, s annyi pénzt „kölcsonöz” neki „kártyaadóssága fedezésére”, amennyit csak akar. A hiszékenység forrása az osztályösszetartás. A „felső” körökben valóban a ruha, a magatartás, a származás, a birtok, a beszédmodor teszi az embert. A jó színész mindezt el tudja játszani. A jó szélhámos jó színész. Városi Rózsa Sándor, de az előbbivel szemben mindent ügyességgel ér el és sosem alkalmaz erőszakot. Itt mindenki szabadon, önként hagyja magát megkopasztani. Persze, úgy, hogy még mindig igen sok marad neki.

Aki sokat és jól csal, az nagylábon él. Trüffel alakjában az a vonzó, hogy bár szeret nagylábon élni, ugyanakkor szeret kisemberként is élni. Az író igen nagy részletességgel írja le Milán lakomáit. Mit, hol, megnyit, milyen elkészítésben evett. Ezeket a lakomákat az olvasó is élvezi, akár francia módíróról vagy hazai ízekekről is van szó. Az italok is fontosak. Igen mulatságos, amikor a lőréktől állandóan részeg Milánt egy volt cellatársa kitanítja, hogy mi is a voltaképpeni bor, hogy mit jelent „bort inni”. Ezután sosem lesz többé részeg.

Mint ezt már Thomas Manntól is tudjuk, minden szélhámos lebukik időnként, s mint a bibliai József, hasznot is húz a lebukásból. Persze, ez történik Milánunkkal is, még hozzá kétszer. Azt is jól gondolta ki a Kerékgyártó, hogy Milán szeretőjét kirabolják és megölik, bemutatva az érem másik oldalát, a nyomorult pénzéhes szolgálk „művésztelen” galád, erőszakos tetteit, azaz 1914 előjátékát.

A regény önéletrajz formáját ölti. Élettörténetét az 1933-ban a Buenos Airesből hazatért Milán letétbe helyezi. A rendőrség tudja, hogy Milán Budapesten tar-

tózkodik, de miután minden büntette elévült, nem tudnak ellene semmit sem tenni. Legfeljebb, ha új trükkökkel áll elő.

1933-at írunk, megint fordul egyet az a bizonyos történelmi óramutató. Ez a fordulat még igen kevesek számára látható. Mit is írt akkor Milán naplójába, amely csak húsz év múlva bontható fel? „Ezerkilencszázötvenháromban, amikor már a Tabán helyén fürdőváros virul, kaszinók, gyógyszállók, fényes mulatók, hogy Baden-Baden is elbújhat mellette, de azért, remélem, még akkor is úgy nevezik, hogy: Tabán.”

Hát igen, ma is így nevezik, ha az első kerületről ma már a kisdiák nem azt tanulja, amit én az elemiben, hogy „Vár, Tabán, Krisztinaváros”.